

Понад 60 років служби заради санітарно-епідемічного благополуччя населення

Валентин Шаповал серед тисяч квітів обласної санітарно-епідеміологічної служби.

23 травня лікарю-епідеміологу відділення особливо небезпечних інфекцій ДУ «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України», заслуженому лікарю України, кандидату медичних наук, доценту, почесному професору Української медичної стоматологічної академії, Інституту мікробіології та імунології імені І. І. Мечникова НАМН, члену Національної спілки журналістів України та громадської спілки «Полтавське товариство сільського господарства» Валентину Шаповалу виповнюється 80 років, з яких понад 60 років він присвятив безперервній діяльності на ниві профілактичної галузі охорони здоров'я Полтавщини.

Народився Валентин Федорович у селі Піщане Кременчуцького району. Війна та післявоєнні роки величезним тугарем впали на плечі дітей того покоління. Зруйновані й спалені війною міста та села, втрата батьків і рідних, голодні 1946–1947 роки — усе це було особливою втраченою дитинством. Під час епідемії висипного тифу в 1944 році пішла у вічність мама Валентина Федоровича — Вуся Павлівна, яка була передовиком сільського господарства й срібним призером Всесоюзної сільськогосподарської виставки.

*«Матусю поховали у 44-му,
В морозну ніч,
У ялинкову ніч.*

*Колись давно насилосся мені,
Що мама знову
порається в хаті,
Розтоплючи захолоду піч.*

*Прокинувся я і вибіг за поріг,
Тамуючи і радість,
і тривогу...*

*І раптом зблід:
ледь видний від порога
У білу безвість
біг маленький слід...»*

Його батько Федір Олексійович пішов захищати Батьківщину від «коричневої чуми» — нацизму, але не дожив до перемоги. Проїшовши всю війну, загинув під час бойових дій у Словенії 6 квітня 1945 року. Від тих днів у пам'ять про батька залишилися фотографії, спогади рідних та кілька листів із фронту. Ті фронтові «трикутники» він постій-

но перечитує, бо в них особливою енергетикою сповнені слова батька, звернені до синочка Валіка, доньки Раї та рідних, а ще відчувається тепло батьківської долоні.

Валентин і його сестричка Раїса залишилися виховуватися в родині бабусі — Тетяни Сльоти, в якій було дванадцять дітей, четверо з яких померли під час Голодомору в 1933-му. Бабуся замінила їм батьків. Члени родини батьків, зокрема бабуся Валентина Федоровича, були дуже ввічливими та працелюбними. Невипадково ці риси прищепили і йому ще з дитинства, і це відіграло величезну роль у його житті. У 1953 році бабусі не стало. Діти знову осиротіли. Валентина взяла до своєї родини тітка Ольга, а сестричку Раю — тітка Парасковія. Родичі Валентина завжди говорили про нього та сестричку: «Ми наших дітей, яких узяли на виховання, мусимо поставити на ноги, навчити їх усього, допомогти їм». І їм це вдалося, діти рідних не підвели. Очі Валентина Федоровича теплішають, коли він згадує свою велику дружну родину — маминих сестер Ольгу, Парасковію, Віру, Марію та братів Петра, Олександра, Сидора, які замінили сиротам батьків. Назавжди йому запам'яталися важкі післявоєнні роки і те, як добре ставилися люди одне до одного. Село було спалене, проте жителі гуртом проводили сільські толоки, зводили хати, наперед старим людям і вдовам, після чого життя в землянках закінчилося.

А школа... Він і досі приїздить до Піщанської середньої школи на зустрічі випускників різних поколінь і дякує вчителям, які намагалися допомогти кожному учневі в ті важкі часи оволодіти знаннями й визначити подальший шлях у своєму житті. Валентин Федорович успішно закінчив її в 1958 році, а в 1960-му — Ніжинське медичне училище з відзнакою. А потім був Харків... Важко було звикнути до того великого гамірного міста, до людей, які здавалися суворішими, ніж на Полтавщині. Було таке відчуття, що ти нікому там не потрібний. Але характер юнак мав доброзичливий, і незабаром з'явилися друзі, з якими й досі підтримує добрі стосунки, були

лекції, практичні заняття, екзамени, наукові гуртки в Харківському медичному інституті, санітарно-гігієнічний факультет якого успішно закінчив у 1966 році. Там під час навчання була й робота. Влаштувався на трикотажну фабрику, розвозив вироби по цехах, а потім, маючи диплом фельдшера, працював у поліклініці. Маючи перші зароблені гроші, став відвідувати курси англійської мови.

Трудову діяльність Валентин Федорович почав на посаді санітарного лікаря загальної гігієни санітарно-епідеміологічного відділу Кременчуцької центральної районної лікарні. Через два роки його перевели на посаду завідувача санітарно-епідеміологічного відділу цього ж медзакладу, який потім був реорганізований у районну санітарно-епідеміологічну станцію. Таким чином став головним санітарним лікарем району. На Кременчуцьчині Валентин Федорович працював 20 років, набув колосального досвіду. Пройшовши школу великих випробувань, мав різні громадські навантаження: був головою профспілки медичних працівників району, секретарем медичної ради Кременчуцької ЦРЛ, членом комітету народного контролю, уповноваженим органів місцевої влади, помічником районного прокурора на громадських засадах, завідувачем позаштатного відділу охорони здоров'я редакції районної газети «Перемога», депутатом і головою постійної комісії охорони здоров'я районної ради. І скрізь встигав!

Своїм першим наставником Валентин Федорович вважає головного лікаря Кременчуцької ЦРЛ, заслуженого лікаря України Леоніда Ляха, який здійснив величезний внесок у розвиток матеріально-технічної та лікувально-профілактичної бази району, провів кадрове забезпечення і запровадив сучасні технології. Разом із ним уперше на Полтавщині від ФАПУ до амбулаторії кожної лікарні створили чітку систему холодного ланцюга для імунобіологічних препаратів (вакцин, сироваток тощо). Чудовими наставниками також стали головний лікар Кременчуцької міської санітарно-епідеміологічної станції Олександр Богаченко, лікарі-епідеміологи Олександра Сашко та Сталіна Могилевська.

Валентину Федоровичу притаманні активна життєва позиція, високий професіоналізм і науково-практичний пошук. У 1973 році він отримав грамоту Українського наукового товариства гігієністів «За активну діяльність у здійсненні цілей і завдань товариства», а в 1977-му йому було присвоєно звання «Відмінник охорони здоров'я СРСР». Невипадково він був зарахований до резерву керівних кадрів обласної санітарно-епідеміологічної станції, а в 1986 році — переведений на посаду головного державного санітарного лікаря Полтавської області, працювавши на ній 25 років. Початок трудової діяльності на новій посаді був надзвичайно важким, бо через два місяці сталася Чорнобильська трагедія. Проте працівники санітарно-епідеміологічної служби області впоралися з викликами того періоду. Завдяки потужним лабораторним дослідженням зовнішнього середовища, продуктів харчування, води, ґрунту тощо був поставлений діагноз стосовно радіаційного впливу аварії, а також розв'язана низка інших нагальних проблем. Основними пріоритетами в діяльності Валентина Федоровича стали вдосконалення роботи санітарно-епідеміологічної служби, оптимізація управління, кадрове забезпечення, створення матеріально-технічної бази, запровадження сучасних технологій, популяризація здорового способу життя, розв'язання проблем щодо санітарно-епідемічного благополуччя та санітарної культури серед населення. В області також було вирішене стратегічне питання холодного ланцюга для збереження й транспортування імунобіологічних препаратів для всіх лікувально-профілактичних закладів і санітарно-епідеміологічних установ. А після розпаду Радянського Союзу вдалося подолати епідемію дифтерії, коли розвалилася система забезпечення вакцинами. Йому особисто й колегам доводилося щомісяця долати тисячі кілометрів за межі області, зокрема в ожеледицю, щоб забезпечити область вакцинами і врятувати життя тисячам людей. Керівник санітарно-епідеміологічної служби області започаткував і створив чітку систему інформування населення через засоби масової інформації та інші форми санітарно-освітньої роботи. І донині дуже активний у цьому, відтак слово лікаря-епідеміолога та гігієніста і його колеги постійно звучить на телебаченні, радіо та на шпальтах газет і журналів. Завдяки таким організаційним підходам за 25 років діяльності Валентина Федоровича на посаді головного державного санітарного лікаря області кожна санітарно-епідеміологічна станція стала зразковою в плані благоустрою й озеленення — з оазисами квітів на своїх територіях у регіонах. Були відремонтовані та реконструйовані всі міські й районні санітарно-епідеміологічні станції, побудовані сучасні приміщення Кременчуцької міської та районної санітарно-епідеміологічної станції, Кременчуцької дезінфекційної станції, Лохвицької районної санітарно-епідеміологічної станції. Та, на жаль, через злочинні реформи в галузі охорони здоров'я були ліквідовані санітарно-епідеміологічні станції як такі, а також зруйнований санітарно-епідеміологічний нагляд загалом, що призвело до погіршення санітарно-епідемічної ситуації. А з 1 січня 2020 року, напередодні пандемії коронавірусної інфекції, були ліквідовані структурні підрозділи ДУ «Полтавський лабораторний центр

МОЗ України» в 15 районах із 25-ти втрачені кадровий потенціал і лабораторна база. А це шлях у нікуди.

У 2002 році Валентин Шаповал заочно закінчив аспірантуру в Українській медичній стоматологічній академії. Науковий супровід у діяльності служби був визначений ним як один із пріоритетів у роботі. Важливим досягненням обласної санітарно-епідеміологічної служби стали щорічні доповіді про санітарно-епідеміологічну ситуацію в області, які доводилися до всіх інституцій та органів місцевої влади, проведення науково-практичних конференцій, семінарів, конференцій з актуальних питань безпосередньо в конкретних регіонах, публікації матеріалів у різних науково-практичних журналах України. А дитячим інтернатним закладам санітарно-епідеміологічна служба завжди надавала спонсорську допомогу, зокрема дитячому будинку для дітей-сиріт у місті Боярка Київської області, дитячому притулку «Пролісок» у Кременчуцькому районі та іншим. На базі обласної санітарно-епідеміологічної служби з Українською медичною стоматологічною академією також готували студентів у галузі епідеміології та гігієни. Це стало можливим завдяки підтримці ректора академії — професора Вячеслава Ждана, науковців Галини Дубинської, Олександра Катрушова та багатьох інших вчених цього вишу. Творча співпраця з учнями Української медичної стоматологічної академії та інших наукових закладів держави дала можливість підготувати 12 лікарів обласної санітарно-епідеміологічної служби, які стали кандидатами медичних наук, та одного доктора медичних наук. Більшість із них працюють у різних галузях охорони здоров'я. Завдяки організаційним здібностям Валентина Федоровича у 2005 році в Полтаві відбувся доленосний XIV з'їзд епідеміологів України, який визначив подальшу стратегію й тактику держави у сфері санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Валентин Федорович підготував понад 200 публікацій у професійних журналах, він є співавтором 8 наукових книг, 10 методичних рекомендацій і 1 000 публікацій на шпальтах різних газет. Завдяки творчій співпраці з департаментом охорони здоров'я Полтавської облдержадміністрації, Українською медичною стоматологічною академією, органами місцевої влади в багатьох напрямках санітарно-епідеміологічної ситуація на Полтавщині знаходилася серед областей із кращими показниками. Сам Валентин Федорович і його колеги добре розуміють, що реформи треба проводити, адже життя змінюється. Систему профілактичної галузі охорони здоров'я необхідно було удосконалити, модернізувати лабораторну базу, готувати кадри, а не руйнувати службу вщент. Яскравим прикладом цих ганебних дій стала пандемія коронавірусної інфекції, коли на решті згадали про санітарно-епідеміологічну службу, роль епідеміологів, лабораторій, ЦЛР-досліджень, які, між іншим, обласною санітарно-епідеміологічною службою були запроваджені ще 2008 року, напередодні пандемії свинячого (каліфорнійського) грипу. Варто зазначити, що кадри лікарів-епідеміологів уже не готують понад 6 років. У державі припинили виробництво вакцин, відсутня програма вакцинації профілактики, а це величезний ризик щодо безпеки нації. Це нехтування законами й принципами епідеміології. Важливо, щоб були визначені пріоритети в розвитку й удосконаленні лабораторної бази, оскільки без сучасної лабораторії лікар-епідеміолог чи гігієніст не зможе прийняти правильне рішення, поставити правильний діагноз, як це роблять хірург, терапевт та інші фахівці.

(Закінчення на 12-й стор.)

Понад 60 років служби заради санітарно-епідемічного благополуччя населення

Головні лікарі санітарно-епідеміологічних установ області.

(Закінчення. Початок на 11-й стор.)

Яскравим прикладом переваг лабораторних ПЛР-досліджень стала пандемія коронавірусної інфекції. Що буде завтра, важко сказати. Які будуть нові виклики: біологічні, хімічні, радіаційні чи інші? На думку Валентина Федоровича, ці так звані реформи проводили і продовжують проводити непродумано, непрофесійно, некісно, без захисту працівників державної санітарно-епідемічної служби та самого населення. Неодноразово звучали безпідставні звинувачення з боку попередніх можновладців. Це прикро й боляче... Чому ж нинішні можновладці не призупинили затяжних непродуманих реформ державної санітарно-епідемічної служби й не змогли до цього часу продемонструвати позитивні зрушення щодо профілактики в галузі охорони здоров'я? Чому нам нав'язують громадське здоров'я, яке фактично відміняє закони України про санітарно-епідемічне благополуччя та захист населення від інфекційних захворювань? Чому не зупинять «грантоїдів» і демангоїв? Валентин Федорович вважає: «Ті, хто зруйнував санітарно-епідемічну службу як профілактичну галузь охорони здоров'я, державні надзвичайні протиепідемічні комісії, попереджувальний санітарний нагляд, фундамент безпеки здоров'я нації і створює для людей халепу у вигляді епідемії, отруєнь та інших небезпечних ризиків для життя і здоров'я, мають понести за це відповідальність, зокрема кримінальну. Горе-реформатори вирішили, що все можна зруйнувати, знести, піддати забуттю, закатати в бетон, а на місці кладовища побудувати стадіон (бо вже немає попереджувального санітарного нагляду). Вони думають, що все можна замовчати через розприви, залакування. Але людську пам'ять забетонувати й знищити неможливо. Через такі злочинні дії «реформаторів» відбулося припинення практиків і науковців усіх поколінь, земських лікарів та сучасних фахівців, які ціною свого життя й здоров'я слугували народу України, будували й розвивали цю важливу галузь. Тому таким руйнівникам прощення ніколи не буде. Велика подяка науковцям і практикам санітарно-епідемічної служби, бо вони майже століття працювали задля безпеки нації, сприяючи тому, щоб кожна людина жила й працювала в привабливих умовах. Також дякую тим, хто працює в новій системі охорони здоров'я і, продовжуючи добрі традиції, разом

із суспільством долає пандемію коронавірусної інфекції».

Нині питання епідеміології та дотримання санітарно-епідемічного режиму у всіх сферах діяльності людини набуває особливого значення. Підтвердженням цього стала не лише пандемія гострого респіраторного вірусного захворювання COVID-19, а й епідемія кору, смертельні випадки під час захворювання на ботулізм, отруєння метиловим спиртом тощо. Отже, усе руйнується, втрачається і знищується здоров'я, життя людей. Не переймають кращого досвіду з минулого, не дбають про дітей як майбутню націю, натомість повністю розвалюють систему імунопрофілактики, руйнують календар профілактичних щеплень і попереджувальний державний санітарний нагляд тощо. Тож ті, хто це робить, мають усвідомити, що з точки зору природи гігієна, санітарія та епідеміологія взаємопов'язані, і нехтування законами епідеміології, принципами епідеміологічного процесу, санітарно-гігієнічними нормами й правилами — це шлях у нікуди, а точніше, до санітарно-епідеміологічних ускладнень та епідемії...

Завдяки активній позиції Валентина Шаповала та його колег з усіх санітарно-епідемічних органів місцевої влади та місцевого самоврядування, творчій співпраці з усіма інституціями в області щорічно складають планові завдання з усіх напрямків народногосподарського комплексу для створення належних умов праці, проживання, навчання й відпочинку населення. Це була свого роду дорожня карта в плані санітарно-епідемічного благополуччя населення. Був іще такий період у діяльності служби, який полягав у створенні лазень у кожному селі, організації харчування в кожній тракторній бригаді, польовому стані та інших об'єктах, забезпеченні холодною й гарячою проточною водою та теплими туалетами в кожній школі. А показники охоплення гарячим харчуванням дітей були найкращими в державі завдяки спільним зусиллям державної санітарно-епідемічної служби, закладів освіти й органів влади. На Полтавщині в 1999 році вперше в Україні з ініціативи державної санітарно-епідемічної служби була запроваджена чітка система лабораторного контролю за шкідливими та продуктами харчування через проблеми отруєння серед дітей. На цій підставі спільно з органами влади формували програми будівництва водогонів у сільській місцевості. У

тих небезпечних за кількістю витратів регіонах тоді було побудовано 117 водогонів, а показники отруєнь серед дітей шкільного віку різко знизилися. Але розвал державної санітарно-епідемічної служби призвів до руйнації цієї системи контролю, що небезпечно як для дітей, так і для дорослого населення.

Валентин Федорович — творча людина, любить музику. У школі він грав у духовому оркестрі, в інституті — в оркестрі народних інструментів. Саме музика поєднала його сім'ю, оскільки його дружина Ольга Володимирівна — лікар-інфекціоніст за фахом і музикант, донька Світлана — також лікар, творча людина, добре грає на піаніно та гітарі й співає. «Моя дружина, — наголошує Валентин Шаповал, — моя соратниця, перша помічниця в будь-яких питаннях і порадах. Вона капітан сімейного корабля, але штурвал — у моїх руках. Так ми визначилися в нашій сімейній політиці. Ольга дуже добра, щира, уважна, енергійна й наполеглива жінка. І, між іншим, дуже принципова — як удома, так і на роботі. Працює вона в першій міській клінічній лікарні міста Полтави. Вважаю, мені з дружиною пощастило». У сім'ї Шаповалів величезна фоновка класичної й естрадної музики, бібліотека художньої літератури, а головні принципи їхнього життя — дотримуватися здорового способу життя, активно рухатися та йти вперед. Характерна риса Валентина Федоровича — працелюбність. Основне його життя — поспішати робити людям добро. Він дуже уважний до людських потреб, прекрасний сім'янин, люблячий чоловік, батько, дідусь двох онуків — Зої та Ярослава, які стали успішними людьми. Ярослав — уже лікар, а Золя працює на телебаченні.

Кожна людина — творець своєї долі. Проте на долю кожного впливають інші люди. Валентин Федорович із гордістю називає імена, які тією чи іншою мі-

рою сприяли його становленню як людини. Це насамперед його батьки та рідні, а також чудові вчителі Піщанської середньої школи — Іван Волков, Іван Горобець, Анастасія Вернигора, Софія Воля, Віра Зінківська, Петро Мудрий, Іван Становий, Йосип Шмаль та інші. Із приємністю згадує про нинішнього директора школи Вадима Ткаченка, який перетворив її на сучасну гімназію. А ще трудівники Полтавщини й України загалом — Олексій М'якота, Борис Чичкало, Іван Голей, Іван Балюк, Тетяна Корост, Микола Гавриленко, Олександр Коросташов, Микола Залудяк, Олексій Нестуля, Валерій Осадчий, Петро Шмет, Надія Мякушко, Вячеслав Ждан, Валентина Аранчій, Олександр Кривобок, Олексій Міщенко, Олександр Шепітько, Віктор Лотоус, Микола Іванченко, Григорій Шарий, Володимир Діброва, Володимир Посьмашний, Микола Солодовник, Іван Панасенко, Петро Згола, Василь Кібальник, Анатолій Касьяненко, Георгій Владика, Валентин Шульга, Лариса Козинська, Станіслав Руденко, Євгеній Вакулєнко, Дмитро Перерва, Анатолій Щербак, Іван Ноценко, Тетяна Керімова, Анатолій Радченко, Анатолій Лагутін, Олександр Катрушов, Микола Ляпаненко, Володимир Марченко, Олександр Макаренко, Лариса Коба, Віра Чазова, Вікторія Корнева, Дана Хомицька, Людмила Даценко, Валерій Руденко, Михайло Бугрій, Віктор Міщенко, Юрій Волянський, Віктор Марієвський, Микола Скрипник, Галина Дубинська, Петро Козюк, Євгеній Макаренко, Сергій Аранчій, Віктор Писаренко, Микола Опара, Володимир Маркович, Геннадій Шевченко, Степан Дністрян, Микола Коломієць, Микола Донець, Любомир Засипка, Іван Кратенко, Анатолій Севальнев, Микола Асаул, Наталія Виноград і багато інших.

На особі Героя Соціалістичної Праці та Героя України Семена Антонця, який започаткував ПП «Агроекологія», де понад 40 років не застосовують синтетичних мінеральних добрив, отрутохімікатів і пестицидів, бурхливо розвиваючи систему органічного землеробства та виробляючи екологічно безпечну продукцію, Валентин Федорович загалом особливу увагу. Адже Семен Свиридонович є керівником органічного землеробства в державі, і його слова він повторює завжди: «У сучасному світі попереду йдуть гроші, однак на перше місце потрібно поставити людину, особливо дитину, а це вимагає дати якісні продукти харчування...» А це — принципи профілактики, безпеки нації, збереження здоров'я й життя людей, захист від забруднення навколишнього середовища. Якраз од-

ним із важливих напрямків діяльності державної санітарно-епідемічної служби був нагляд за умовами зберігання, застосування отрутохімікатів і синтетичних мінеральних добрив та чіткий лабораторний контроль за продуктами харчування, зовнішнім середовищем тощо. А тепер усе це зруйновано у зв'язку з так званими реформами санітарно-епідемічної служби. Відбувається гонитва за грошима, надприбутками, що призводить до тотальної хімізації і знищення гумусу, галузі тваринництва, недотримання сівозмін тощо. Однак профілактичні принципи діяльності Семена Свиридоновича і Валентина Федоровича зокрема, і наукове товариство гігієністів та епідеміологів загалом постійно доносять до студентів та інших верств населення.

Валентин Шаповал також переживає за долю землі України, за яку полягли наші батьки та мільйони українців і яку нині героїчно відстоюють воїни на Сході України. Ферми зникають, а разом із ними — і села. Зникають особливо цінні землі, ліси, заповідники, дослідні поля тощо. Земля — це висхідний ресурс. Лише українці мають бути господарями на нашій землі, а не іноземці.

Ось такий він, лікар-епідеміолог відділення особливо небезпечних інфекцій, екс-головний державний санітарний лікар області, кандидат медичних наук, заслужений лікар України, відмінник галузі охорони здоров'я, залюблена у свою професію людина, в душі якої мирно співіснують залізна принциповість, вимогливість, працелюбність і доброта, відчайдушність та велика любов до всіх нас... Тож вітаємо Валентина Федоровича з ювілеєм, бажаємо міцного здоров'я, добра, миру та злагоди в родині.

Олександр КАТРУШОВ,
голова Полтавського
обласного наукового
товариства лікарів-гігієністів
та епідеміологів, доктор
медичних наук, професор,
завідувач кафедри гігієни,
екології та охорони здоров'я
в галузі Української медичної
стоматологічної академії, член
громадської спілки «Полтавське
товариство сільського
господарства»

Петро МАЦІЙЧУК,
голова комісії з охорони
здоров'я громадської
ради при Полтавській
облдержадміністрації,
заслужений лікар України

Колектив редакції газети «Вечірня Полтава» вітає з ювілеєм давнього друга нашої редакції й постійного автора Валентина Шаповала. Бажаємо вам, шановний Валентине Федоровичу, міцного здоров'я, вічної молодості (здається, її секрет ви розгадали), втілення в життя найграндіозніших планів, удачі, успіхів. Нехай натхнення жити й творити не залишає вас ніколи!